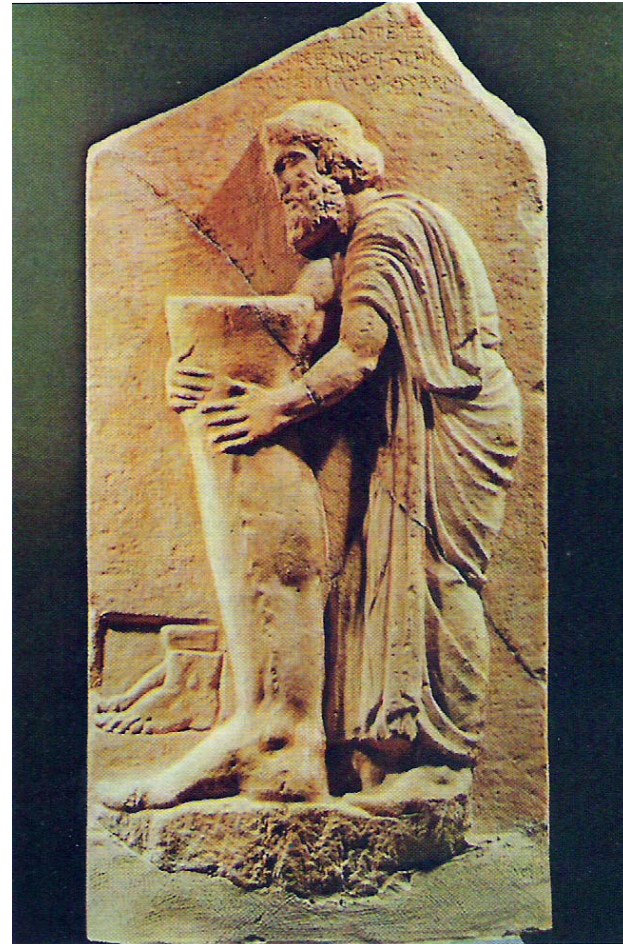

Τα νοσοκομεία στο Βυζάντιο

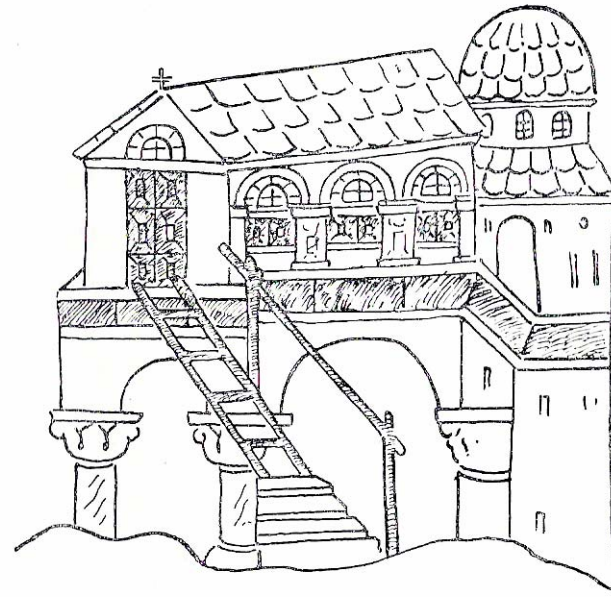
- Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, όπως και στην μεσαιωνική βυζαντινή αυτοκρατορία η πίστη και η ιατρική ήσαν ανέκαθεν στενά συνδεδεμένες.
- Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα Ασκληπιεία ή θεραπευτήρια, τα οποία είναι συγκρότημα κτιρίων με επίκεντρο τον ναό του Ασκληπιού. Από τα ερείπια δε της Επιδαύρου πληροφορούμαστε την ύπαρξη πολύπλοκων κατασκευών, που στο σύνολο τους θυμίζουν την ύπαρξη ενός νοσοκομείου, το οποίο όμως εισέπραττε υπέρογκες αμοιβές για τις υπηρεσίες του.
- Ορισμένα από αυτά τα αρχαία θεραπευτήρια μοιάζουν με τους «ξενώνες» και βοήθησαν στην μορφοποίηση των μεσαιωνικών «ξενώνων».

ΕΙΚΟΝΑ 2. Συχνά οι θεραπευμένοι ασθενείς αφιέρωναν στον Ασκληπιό ομοίωμα του άρρωστου μέλους τους. Το αναθηματικό ανάγλυφο της εικόνας απεικονίζει έναν άνδρα ώριμης ηλικίας να προσφέρει ως ανάθημα ένα τεράστιο ομοίωμα σκέλους.

Η κοινωνική πρόνοια στο Βυζάντιο

- ❖ Η οργανωμένη κοινωνική πρόνοια του Βυζαντίου κατασκεύασε φιλανθρωπικά ιδρύματα τα οποία πρώτη φορά είδε ο κόσμος.
- ❖ Ιδρύματα όπως οι Βυζαντινοί «ξενώνες», δηλαδή αυτό που εμείς χαρακτηρίζουμε σήμερα ως νοσοκομείο, στο Βυζάντιο έλαβε συγκεκριμένη μορφή με πολλά ιερά ιδρύματα, τα οποία νοσήλευαν ασθενείς, με διαφορετικές ασθένειες και διαφορετικών κοινωνικών τάξεων.

Τὸ λαϊκὸν γηροκομεῖον καὶ ὁ ξενὸν «ἐν τοῖς Ἀρματίου». Μικρογραφία τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ.

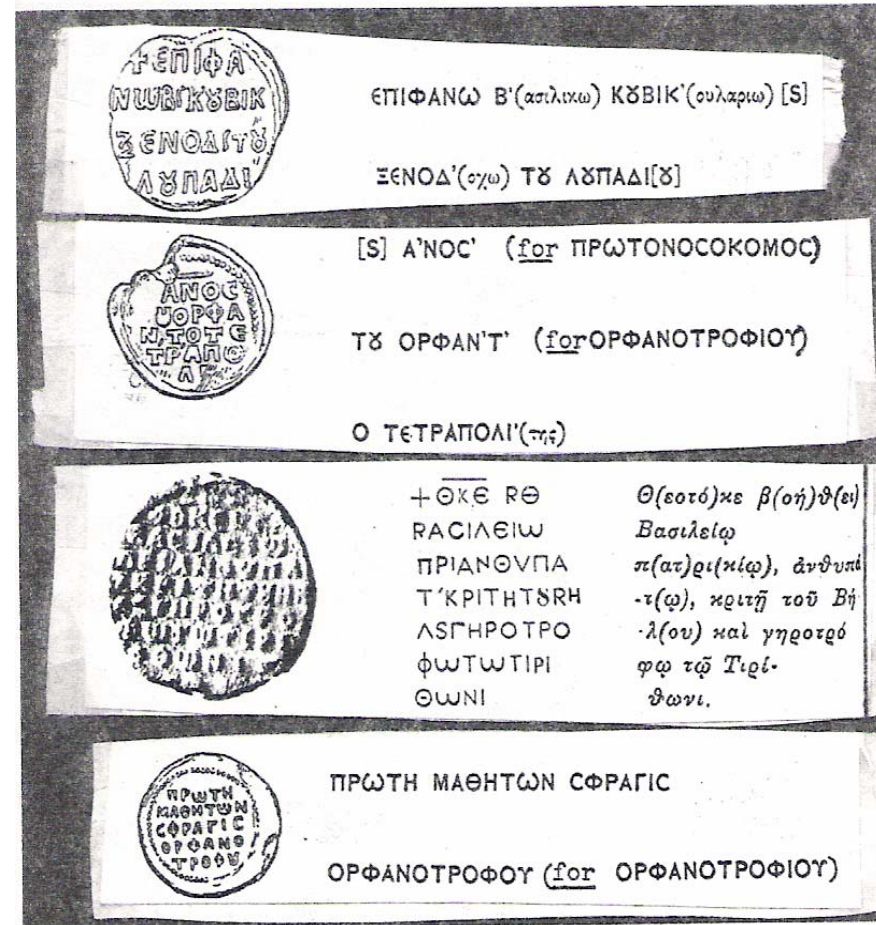
Λέξεις όπως:

- ❖ Λοχοκομείο (μαιευτήριο),
- ❖ νοσοκομείο,
- ❖ βρεφοκομείο,
- ❖ ξενοδοχείο,
- ❖ γηροκομείο,
- ❖ πτωχοκομείο,
- ❖ ορφανοτροφείο,
- ❖ λωβοκομείο (λεπτροκομείο),

πρώτη φορά δημιουργούνται
στην ελληνική γλώσσα, τον
4ο μ.Χ. αιώνα.

- ❖ Από ιστορικές μαρτυρίες,
από αρχαιολογικά μνημεία
και βυζαντινές σφραγίδες,
μας είναι γνωστά πάνω από
50 τέτοια ιδρύματα.

ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΔΙΑΦΕΡΩΝ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

- ❖ Η νοσοκομειακή περίθαλψη την οποία έδιναν τα βυζαντινά ιδρύματα δεν πρέπει να θεωρηθεί σαν κάτι πρόχειρο και ανοργάνωτο. Τα «Τυπικά» (δηλαδή ο γραπτός κανονισμός), των μοναστηριών, τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα, δίνουν σαφείς πληροφορίες για την οργάνωση των νοσοκομείων.
- ❖ Η ιστορία των βυζαντινών νοσοκομείων αποκαλύπτει καθαρά ότι η χριστιανική φιλανθρωπία και η επιστημονική ιατρική είχαν τέλεια συνδυαστεί στην ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπου καθ' όλη την διάρκεια των μέσων χρόνων το ιατρικό επάγγελμα διατήρησε την ισχύ του.

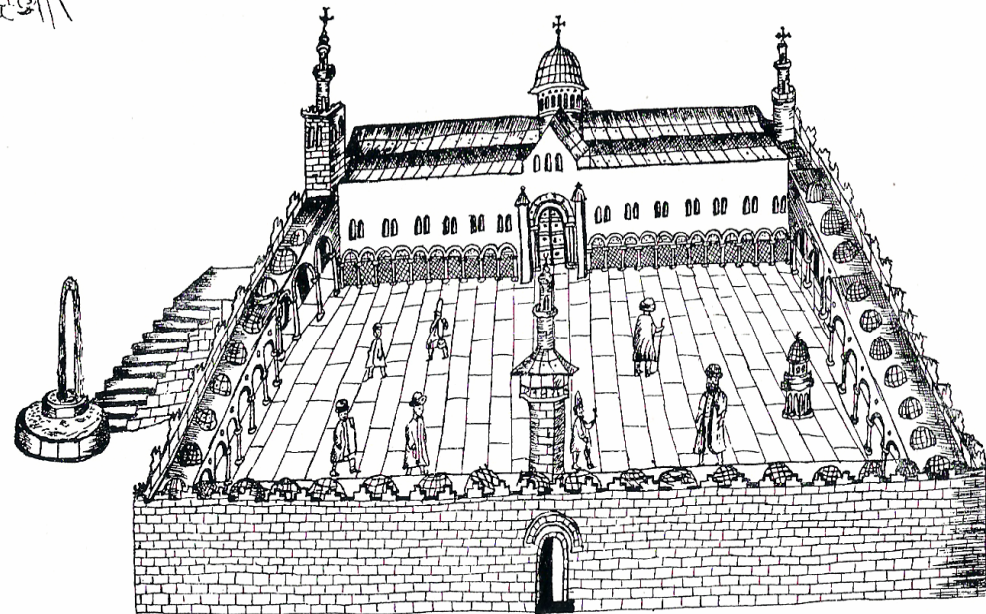

‘Ο ‘Ιωάννης ‘Αργυρόπουλος διδάσκων ιατρικὴν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ
Ξενῶνος.

Μερικά από τα πιο γνωστά από τα ιδρύματα αυτά είναι:

- ❖ η Βασιλειάδα του Μεγάλου Βασιλείου, όπου υπήρχε πτωχοκομείο, νοσοκομείο, ορφανοτροφείο και ξενώνας για τους ταξιδιώτες. Σε ξεχωριστό οίκημα ήταν το λεπροκομείο και σε άλλο οίκημα μακριά από το προηγούμενο διδακτήριο για φτωχά και ορφανά παιδιά καθώς και εργαστήριο βιοτεχνίας για να μαθαίνουν τέχνες και επαγγέλματα.
- ❖ Πάρα πολλά άλλα ιδρύματα είναι γνωστά με το ονόματα των ιδρυτών τους π.χ. «Τα του Φλωρεντίου» (γηροκομείο που ιδρύθηκε από τον πατρίκιο Φλωρέντιο), «τα Ανθεμίου και Ισιδώρου» (γηροκομεία που ίδρυσαν οι αρχιτέκτονες της Αγίας Σοφίας),
- ❖ Επίσης, στην εποχή του Ιουστινιανού το Κοσμίδιο συγκρότημα το οποίο περιελάμβανε μία εκκλησία, έναν ξενώνα και ένα βαλανείο (λουτρό - μπάνιο), με κατάλληλο προσωπικό. Η βυζαντινή μονή ήταν αφιερωμένη στους δύο ιατρούς Κοσμά και Δαμιανό, οι οποίοι θεράπευαν δια θαυμάτων και ονομάστηκαν «Άγιοι Ανάργυροι», γιατί δεν έπαιρναν αμοιβές για τις θεραπείες που προσεσέφεραν.

- ❖ Στην Κωνσταντινούπολη συναντούμε τον «Σαμψών τον ξενοδόχο», που ήταν ιατρός και ζούσε σε ένα φτωχικό σπίτι, το οποίο χρησιμοποιούσε σαν ιατρείο και κατάλυμα για τους φτωχούς. Σε αυτόν απευθύνθηκε κάποτε για να θεραπευθεί ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός, ο οποίος μετά τη θεραπεία του ικανοποίησε την επιθυμία του Σαμψών να κτίσει μεγαλοπρεπές νοσοκομείο σε κεντρικό σημείο της Κωνσταντινουπόλεως κοντά στην Αγία Σοφία. Σε αυτό το οποίο ανεδείχθη «περίδοξον ιατρείον», πήγαιναν ασθενείς για θεραπεία εκ «πολυειδών» νοσημάτων, ιδίως για οφθαλμικές παθήσεις.

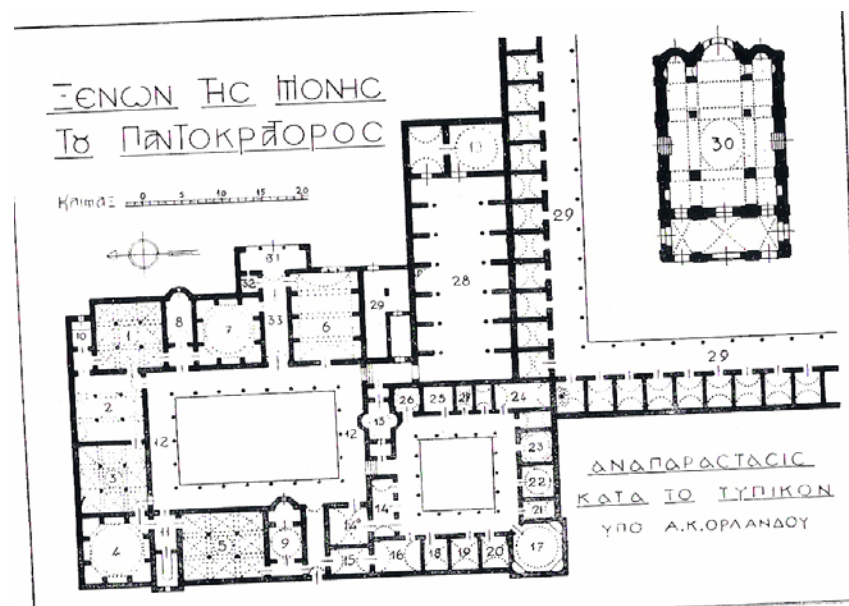

Νοσοκομείον τῶν Κοπιτῶν ἐν Δαμασκῶ (8ος αἰών) κατὰ τὸν Barsky.

- ❖ Ο ξενὼν του Παντοκράτορος (το νοσοκομείο της Μονῆς του Παντοκράτορος)

Ένα πρότυπο νοσοκομείο: Ο ξενών του Παντοκράτορος

- ❖ Τα ερείπια της μονής αυτής βρίσκονται σήμερα στην βορειοανατολική πλευρά ενός υψηλού λόφου της Κωνσταντινουπόλεως, πάνω από τον στενό λιμένα του χρυσού κέρατος, όπου διακρίνονται πέντε θόλοι ενός συμπλέγματος στενών κτιρίων, που οι Τούρκοι σήμερα το ονομάζουν Ζεϋρέκ Κιλισί Τζαμί.
- ❖ Αυτά τα κτίρια, πριν από την τουρκική κατάκτηση αποτελούσαν το πνευματικό κέντρο του μεγάλου χριστιανικού ιδρύματος, της Μονής του Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστού, το οποίο ίδρυσε ο Αυτοκράτορας Ιωάννης Β΄ Κομνηνός τον 11^ο αιώνα.
- ❖ Το όλο συγκρότημα είχε προικοδοτηθεί από τον αυτοκράτορα με πολλά κτήματα, ήταν ανεξάρτητο και αυτοδιοίκητο για να επιτελεί απρόσκοπτα το έργο του.

Ο ξενώνας αυτός έχει μεγάλη ομοιότητα με τα σημερινά, υψηλής οργάνωσης νοσηλευτικά κέντρα, έτσι που ο εξέχων Βυζαντινολόγος Hunger να περιγράψει το ίδρυμα αυτό εκπληκτικά σύγχρονο.

- ❖ Το νοσοκομείο αυτό είχε 5 τμήματα: χειρουργικό, οφθαλμολογικό, γυναικολογικό, παθολογικό και σε κάποια απόσταση το ψυχιατρικό.
- Επίσης υπήρχαν εγκαταστάσεις λουτρών, αποχωρητηρίων, χωριστών για άνδρες και γυναίκες, πλυντήρια, φούρνος- μαγειρείο, μύλος, χώρος στάθμευσης των αλόγων (ιπποστάσιον), Χώρος τεχνικών υπηρεσιών (χαλκοματάς, λεβητάριος, καναλοπλύτης, ακονιστής εργαλείων). Κτίρια βιβλιοθήκης και διαλέξεων, όπου γινόταν η διδασκαλία της ιατρικής επιστήμης, φαρμακείο για την παρασκευή φαρμάκων, Χώρος διοικητικών υπηρεσιών, όπου εφυλάσσετο τα αρχείο των ιατρικών φακέλων των ασθενών.
- ❖ Σύμφωνα με τον κανονισμό κάθε χρόνο έπρεπε να αλλάζουν τα άχρηστα παπλώματα, σκεπάσματα και σεντόνια, και να ανανεώνεται το μαλλί των μαξιλαριών.
- ❖ Εκτός του νοσοκομείου υπήρχαν και εξωτερικά ιατρεία, τα οποία εξυπηρετούσαν ασθενείς εκτός νοσοκομείου και είχαν δύο διαιτητικούς ιατρούς (παθολόγους) και δύο τραυματικούς ιατρούς (χειρουργούς) και βοηθούς. Αυτοί φρόντιζαν για την εξέταση πολλών ασθενών που πήγαιναν για μία συμβουλή ή ένα φάρμακο.

Το προσωπικό του ξενώνα του Παντοκράτορος:

Σε κάθε τμήμα υπήρχαν 2 ιατροί, τρεις έμβαθμοι υπουργοί (βοηθοί ιατρών), δύο περισσοί υπουργοί (ειδικευόμενοι ιατροί), δύο υπηρέται (νοσοκόμοι). Στο γυναικολογικό τμήμα εκτός των δύο ιατρών, υπήρχε μία ιατρός (ιάτραινα) και δύο νοσοκόμοι γυναίκες.

Η ιατρική στο Βυζάντιο δεν ησκειότο μόνο από άνδρες αλλά και από γυναίκες όπως πιστοποιείται από του όρους «ιάτρινες» και ιατρομαίεις (μαίεις).

- Την όλη εποπτεία του ιδρύματος εξασκούσαν δύο «πριμικήριοι», δηλαδή οι πλέον υψηλόβαθμοι ιατροί του προσωπικού, οι οποίοι επεσκέπτοντο καθημερινά τις κλινικές και ρωτούσαν τους ασθενείς ένα ήταν ευχαριστημένοι, ενώ στους παραβάτες έκαναν αυστηρές παρατηρήσεις. Έλεγχαν τις τροφές των ασθενών και εάν στο εξωτερικό ιατρείο υπήρχε κάποιος βαριά ασθενής, ειδοποιούσαν τον επόπτη, που διέταζε έναν από τους πιο έμπειρους ιατρούς να τον φροντίσει.

❖ Εντυπωσιασμένοι από τον νοσοκομειακό κανονισμό της μονής του Παντοκράτορος και από παρόμοιες αλλά συντομότερες περιγραφές βυζαντινών ξενώνων, καθώς και από μια πλειάδα άλλων πηγών, οι ιστορικοί, όπως ο *Γκέοργκ Σράιμπερ*, *Αλεξάντερ Φίλιπσμπορν*, *Χέρμπερτ Χούγκερ*, *Χάνς Γκέοργκ Μπεκ* και ο *Δημ. Κωνσταντέλος*, αναγνώρισαν την ανωτερότητα των βυζαντινών νοσοκομείων έναντι οποιουδήποτε ιδρύματος περιθάλψεως που διέθετε η Λατινική δύση.

❖ **Ο Ρώσος ιστορικός Ουσπένσκυ λέει χαρακτηριστικά:**
« το νοσοκομείο του Παντοκράτορος είναι το συγκινητικότερο ίσως παράδειγμα, που μας άφησε η ιστορία, για τις ανθρωπιστικές αντιλήψεις της Βυζαντινής κοινωνίας »